

Алфа универзитет,
Факултет за менаџмент у спорту, Београд

DOI 10.5937/kultura1445169N
УДК 316.775/.776:654.19
81'42

прегледни рад

ДИСКУРЗИВНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА ИЗБЕГАВАЊЕ ОДГОВОРА У КОНФРОНТАЦИОНОМ ИНТЕРВЈУУ

Сажетак: Телевизијски интервју је већ деценијама основно новинарско средство како за прикупљање информација, тако и за информисање јавности. Основни елемент интервјуа је информација, а основна идеја је да та информација буде истинита. Међутим, у пракси то није увек случај. Предмет овог истраживања су дискурзивне стратегије којима се интервјуисане личности служе да избегну да дају одговор на питања интервјуера, тј. да избегну да открију, делимично или у целости, истину коју јавност очекује да чује. Применом критичке анализе дискурса покушали смо да идентификујемо начине на које интервјуисани избегавају одговор у специфичној врсти интервјуа – конфронтационом интервјуу који одступа од норматива уобичајеног телевизијског интервјуа по томе што су интервјуери агресивнији у тражењу истине, па је тиме интервјуисаном теже да је избегне.

Кључне речи: критичка анализа дискурса, конфронтациони дискурс, телевизијски интервју

Увод

Циљ сваког интервјуа је прикупљање информација које су од интереса за јавност, а за које се претпоставља да су истините. Стога новинар – интервјуер поставља питања одабраној личности – интервјуисаном који са своје стране

одлучује које ће информације дати, и до које ће мере оне бити истините. Притом интервјуисани прибегава разним дискурзивним стратегијама којима одабира информације, даје истините или делимично истините одговоре, или истину сасвим заобилази.

Овакве стратегије предмет су проучавања критичке анализе дискурса која се првенствено бави односом језика и његове улоге у друштву, тачније односом језика и моћи. Она дискурс посматра као одраз односа моћи у друштву, а основна јој је намера је да се ти односи разоткрију. Пошто се односи моћи првенствено испољавају кроз институционални дискурс, а интервју као жанр спада у дискурс који се одвија у институционалним оквирима и њима је регулисан, логично је да се у истраживању пође од оваквог приступа.

Најистакнутији представник критичке анализе дискурса Норман Ферклаф (Norman Fairclough) осмислио је за овакву анализу тродимензионални оквир који се заснива на схватању дискурса као (1) текста, (2) дискурзивне праксе и (3) друштвене праксе.¹ Анализа текста обухвата лингвистичку анализу и анализу структуре текста. Анализа дискурса као дискурзивне праксе одређује природу процеса у оквиру којих текст настаје и интерпретира се. Анализа дискурса као друштвене праксе подразумева анализу друштвеног контекста у којем текст настаје и међусобни утицај друштва на дискурс као и дискурса на друштво. У овом раду истраживање се ослања на прву димензију, односно анализу лингвистичких карактеристика и организације дискурса. Друге две димензије надилазе оквире овог рада (дискурс као дискурзивна пракса и дискурс као друштвена пракса) па се оне помињу само у функцији анализе лингвистичких средстава за изражавање моћи.

Критичка анализа дискурса користи методологију различитих лингвистичких дисциплина у својим истраживањима. Већина заговорника критичке анализе дискурса се критички односи према методологији анализе конверзације правдајући то својим ставом да је за потпуно разумевање функционисања језика потребан шири друштвено-политички контекст, који анализу конверзације не узима у обзир. Међутим, с једне стране, да бисмо могли разумети формалну структуру дискурса, морамо познавати основне принципе структуре конверзације, а структура конверзације (дискурса, разговора, интеракције) је централно питање

---

1 Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press; Fairclough, N. (2001) *Language and Power*. 2nd edition, London: Pearson Education.

конверзационе анализе. С друге стране, у последње време је у оквиру анализе конверзације направљен велики помак са потпуне фокусираности на разговорни језик ка другим врстама конверзације, нарочито на конверзацију у институционалном контексту. Објављена су и нека истраживања уско везана за овај рад. На пример, Клејман и Херитиц (Clayman and Heritage) су објавили књиге *The News Interview* (2002)² и *Talk in Action* (2010)³ у којима се детаљније баве неким аспектима телевизијског интервјуа, нарочито у вези са стратегијама постављања питања и давања одговора.

Помоћу анализе конверзације можемо одредити дискурзивну структуру интеракције у класичном⁴ телевизијском интервјуу. Заснивајући свој рад на постулатима конверзационе анализе које су поставили њени родоначелници Сакс, Шеглоф и Џеферсонова (Sacks, Schegloff, Jefferson),⁵ Херитиц и Клејман су детаљно одредили основне норме класичног интервјуа, којих се учесници у интервјуу морају придржавати, а односе се на (I) општу структуру интеракције, и на (II) структуру преузимања редова говорења, односно преузимања речи.

(I) Када говоримо о општој структури интеракције, норме су следеће:

- 1) Интеракција се одвија по схеми питање – одговор, при чему интервјуер поставља питања, а интервјуисани на њих одговара;
- 2) Та схема одређује и ограничава понашање учесника у интеракцији: кад могу да преузму реч, колико дуго могу да говоре, и слично;
- 3) Овај жанр, као институционална интеракција, поставља два специфична захтева, а то су:

---

2 Clayman, S. and Heritage, J. (2002) *The News Interview*, Cambridge: Cambridge University Press.

3 Heritage, J. and Clayman, S. (2010) *Talk in Action. Interactions, identities, and institutions*, Chichester: Wiley-Blackwell.

4 Термин *класични интервју* или *интервју питање-одговор* преузет од В. Кљајића који га дефинише као „фактографски облик новинарског изражавања, где се у форми дијалога кроз питања и одговоре, а у разговору са одређеном личношћу, јавности пружају информације о појави, догађају, проблему или чак самој личности од друштвеног интереса.” Кљајић, В. (2009) *Интервју: у штампи, у on-line магазинима, на интернету*. Београд: Факултет политичких наука, Чигоја штампа, стр. 66.

5 Sacks, H. and Schegloff, E. A. Opening Up Closings, in: *Language in Use: Readings in Sociolinguistics*. eds. Baugh, J. and Sherzer, J. (1984) Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall, Inc., p. 69-97 (originally published in *Semiotica*, VIII, 4 (1973) p. 289-327.

а) постојање публике – што повлачи за собом захтев да се интеракција организује као „разговор за слушаоце”, тако да публика нема осећај да присуствује приватном разговору, већ да се тај разговор води баш због ње; и

б) одржавање формалне неутралности интервјуера – што значи да интервјуер, као професионални новинар, не сме ни на који начин да изражава своје мишљење, или мишљење организације у којој је запослен.⁶

(II) Када говоримо о структури преузимања редова говорења, норме су следеће:

1) Интеракција се мора ограничити на питања и одговоре, и то

а) ИР⁷ се мора ограничити на постављање питања,

б) ИЕ се мора ограничити на давање одговора на постављена питања;

2) ИР поставља питање, колико год то времена захтевало;

3) ИЕ чека да ИР заврши, односно да чује цело питање на које треба да одговори;

4) ИЕ одговара на питање, и тај одговор је по правилу елабориран;

5) ИР чека да ИЕ заврши свој одговор, па затим поставља следеће питање.

Интервју којим се бавимо у овом раду је конфронтациони телевизијски интервју, и он некад мање, а некад више одступа од норматива класичног интервјуа. Интервју је већ деценијама основно новинарско средство како за прикупљање информација, тако и за информисање јавности. Због развоја медија интервју је постао уобичајена форма у коју се „вести пакују за јавност”.⁸ Интервју, и као метод за прикупљање информација и као новинарски жанр, почео је да се развија ка данашњем облику интервјуа од средине 50-их година XX века. До тада се жива реч у медијима углавном сводила на читање написаног текста. Интервјуери су постављали интервјуисаним гостима „мека” питања у интервјуима који су

---

6 Исто, стр. 215-216.

7 Због економичности ћемо у даљем тексту интервјуера означавати са ИР, а интервјуисаног са ИЕ.

8 Heritage, J. and Clayman, S. (2010) *Talk in Action. Interactions, identities, and institutions*, Chichester: Wiley-Blackwell, p. 215.

у највећем броју случајева били очигледно унапред припремљени и лишени било какве спонтаности.⁹ Тек са појавом Независне телевизије у Британији која је ставила тачку на монопол Би-би-сија¹⁰ у извештавању, интервју почиње да се мења. Нови тип интервјуа је истраживачки, агресивнији и није унапред припремљен. Одговори се не прихватају такви какви су без резерве, већ се преиспитују, разјашњавају и преформулишу ако је потребно. Стил испитивања постаје директнији, истраживачки и дубински. Сходно томе, интервју постаје флексибилнији, животнији, и веома утицајан инструмент новинарског испитивања чији је циљ да се јавност упозна са истином о актуелним догађајима.¹¹

Тај нови тип интервјуа настао је са појавом британске емисије *Hardtalk* која је почела да се емитује 1997. године. На интернет страници Би-би-сија он је описан као „дубински интервју са провокативним питањима о осетљивим темама упућеним познатим личностима о свим областима њихових живота.“¹² Овакав тип интервјуа емитовао се једно време и код нас на телевизијском каналу Б92. По узору на *Hardtalk* настао је *Полиграф* којег је уредник и водитељ дефинисао на следећи начин: „По медијској форми *Полиграф* је конфронтирајући интервју. У хардток традицији и са истраживачким приступом, *Полиграф* у фокус ставља најважније политичке, друштвене, културне и социјалне догађаје.“¹³ Конфронтација се односи на учеснике у дискурсу и њихове вредности, ставове, веровања, мишљења. Она произилази из чињенице да се учесници конфронтирају по питању циљева које желе да постигну у дијалогу, а све то у оквиру институционалног жанра. ИР има само један циљ, а то ја да информише јавност о проблему или теми о којој разговара са својим гостом. С друге стране, ИЕ такође жели (или мора) да информише јавност о проблему о којем је реч, али њему је циљ да каже онолико колико он, или институција чији је представник (политичка странка, предузеће, спортска

---

9 O’Keeffe, A. The Media, in *The Routledge Handbook of Applied Linguistics*, ed. Simpson, J. (2011) New York: Routledge, p. 70.

10 Медији су морали да се придржавају законске обавезе о непристрасности у извештавању о текућим догађајима, и то су уско схватили тако да су се првенствено држали извештавања о чињеницама, и искључивали изношење личних мишљења. Тако је ово тумачење закона спречавало развијање истраживачког новинарства. (Heritage, J. Analyzing news interviews: Aspects of the production of talk for an overhearing audience, in *Handbook of discourse analysis*, vol. 3, ed. van Dijk, T. A. (1985), New York: Academic Press. (pp. 95–119).

11 Исто, стр. 113.

12 Интернет страница BBC: <http://www.bbc.co.uk/programmes/b006mg2m>

13 Интернет страница Б92: http://www.b92.net/lica/bio.php?nav_id=211661

организација/клуб, нека агенција, и слично), жели. Дакле, циљеви интервјуа су да се јавност информише о неком проблему и да се тај проблем разјасни, али индивидуални циљеви по питању дубине или детаља проблема који треба да се изнесу нису код оба учесника у комуникацији исти. Зато долази до конфронтације, и кад, на пример, ИР примети да ИЕ не жели да одговори на неко питање, примењује провокативна питања путем којих се нада да ће добити одговор.

То суочавање, супротстављање, размимоилажење подразумева, дакле, неслагање учесника у интеракцији по неком питању. Битно је овде напоменути да се то неслагање не огледа у очигледном конфликту, расправи, чак и свађи, већ првенствено у елементима које је на први поглед понекад тешко уочити, а који притом увек представљају кршење норми које чине овај тип дискурса самосвојним жанром.

Ово истраживање обављено је на одабраном корпусу интервјуа на енглеском (*Hardtalk*) и на српском (*Полиграф*) језику, али ћемо због економичности и ограничене дужине чланка наводити примере само из српског корпуса.¹⁴

Избегавање одговора

У светлу овог истраживања критичка анализа дискурса омогућава да се сагледају односи моћи између два учесника у интервјуу. Због саме институционалне природе интервјуа и норми понашања које су одређене улогама које ИР и ИЕ имају у интеракцији, а на шта јасно указује и анализа конверзације, јасно је да је ИР доминантан учесник, који води разговор са намером да од свог саговорника добије што је могуће више тачних и потпуних информација. ИЕ може, међутим, на моменте преузети контролу у дискурсу помоћу разних стратегија које користи да би на питања дао одговоре који њему одговарају.

ИЕ морају бити нарочито опрезни кад одговарају на питања у било којој врсти интервјуа, а нарочито у конфронтационом типу у којем се ИР посебно спрема да поставља провокативна питања. Ово првенствено из разлога што се ти интервјуи емитују за широку публику, а одговори које да ИЕ могу имати великог одјека у јавности.¹⁵ Од одговора зависи

---

14 Примери су узети из интервјуа сниманих током 2009. године. Интервјуери су Југослав Ћосић и Антонела Риха, а интервјуисани: Душко Вујошевић (23. 01), Драган Шутановац (29. 01), Милан Обрадовић (18. 02), Владе Дивац (25. 02), Вук Јеремић (27. 02), Миролуб Лабус (20. 03), Слободан Илић (08. 04), и Млађан Динкић (09. 04).

15 Многи аутори приказали су случајеве драстичног одступања од норме у току интервјуа, како ИР тако и ИЕ, као и поједине последице које су

како ће јавност реаговати, било после самог интервјуа, било после даљег објављивања делова интервјуа у медијима. Зато ИЕ морају одговоре обликовати према количини и врсти информација које желе и могу да открију.

Норма налаже госту у интервјуу да одговара на питања, и то не било како. Одговор мора да обезбеди информацију која се тражи питањем. На пример, на тотално питање није дозвољено да се одговори само са *да* или *не*. После потврђивања или негирања питања, очекује се и образложење.

На примерима ћемо показати на који све начин ИЕ пружају отпор и тиме покушавају да преузму контролу у дијалогу и какве стратегије употребљавају да би то постигли.

Херитиц и Клејман разликују две димензије избегавања да се да одговор на питање, негативну и позитивну. Негативна димензија представља степен до којег ИЕ одбија да да адекватан одговор (на пример, потпуно одбија да одговори на питање или даје парцијалне или непотпуне одговоре). С друге стране, позитивна димензија обухвата оне одговоре који надилазе оквире питања, тј. оне који не дају одговор на постављено питање, али дају информације које се питањем не траже.¹⁶ Обе ове димензије представљају одступање од нормативног понашања у интервјуу, и могу се искористити за преузимање контроле у дискурсу.

Најочигледнији пример позитивне димензије у избегавању одговора је преузимање контроле садржине, односно промена теме. У таквим случајевима ИЕ даје додатне информације које нису тражене у питању. Понекад на тај начин може да промени тему, да направи дигресију или да се задржи на теми коју ИР жели да промени.

Што се тиче анализе наредних примера отвореног избегавања одговора, они спадају у негативну димензију. У току анализе наишли смо на неколико стратегија избегавања одговора.

1. Отворено избегавање одговора

Ако ИЕ не жели да одговори на питање, то може да уради на више начина. Директно и отворено одбијање да се да одговор је изузетно ретко у медијским интервјуима, јер норма које се и ИР и ИЕ придржавају налаже да се на свако питање

настале по питању каријере и ИЕ и ИР после таквог неадекватног понашања. Поменућемо само неке: Greatbatch, 1988; Garton, Montgomery and Tolson, 1991; Clayman and Heritage, 2002; Hutchby, 2006; Heritage and Clayman, 2010.

16 Heritage, J. and Clayman, S. нав. дело, стр. 247.

да одговор. Одбијање да се одговори увек код публике оставља утисак да ИЕ не жели да каже истину јер би она оставила неповољан утисак о њему или институцији коју представља, или да има нешто да сакрије од јавности. Међутим, често се дешава да ИЕ не може или не сме (из професионалних или политичких разлога) да неке информације изнесе јавно. У тим случајевима ИЕ мора прибећи разним стратегијама да би одговарајући на питање истовремено испоштовао нормативне захтеве интервјуа и дао довољно информативан одговор који би ИР могао да прихвати и затим промени тему, и да притом не каже ништа што би имало неповољне последице по њега или странку, клуб или организацију чији је представник у интервјуу.

а) *ИЕ експлицитно одбија да одговори на питање.* У обрађеном корпусу ипак има примера за експлицитно одбијање да се одговори на питање.

Пример за одбијање ИЕ да одговори на питање из српског корпуса. Разговор се води о политичким везама српских спортских клубова:

Пример 1

ИР: Зар није и Партизан имао своје политичке везе, не мислим само на кошаркашки клуб? Мислим, [пре свега на фудбалски клуб?

ИЕ: [*Ја причам о кошаркашком клубу, а за фудбалски клуб ћете морати да, ако желите да сазнате шта се тамо дешавало, да видите са онима који су...*

У овом примеру ИЕ (Душко Вујошевић, тренер кошаркашког клуба Партизан) одбија да разговара о фудбалском клубу Партизан и политичким везама тог клуба. Он је тренер кошаркашког клуба, и тиме се ограђује да је компетентан да говори само о њему, а за фудбалски клуб упућује ИР (Југослав Ћосић) да се распита другде.

Постоје и ситуације у којима ИЕ и да жели није у могућности да одговори на постављено питање. У следећем примеру, на питање о здравственом стању затвореника Милорада Улемека Легије, ИЕ (Милан Обрадовић, директор Управе за извршење заводских санкција), коме закон брани да открије поверљиве информације, даје следећи одговор:

Пример 2

ИР: Шта се шта су тачно установили лекари? Да ли је заиста постојао налог да он оде на Војно медицинску академију?

ИЕ: *Мени Закон брани да говорим о његовом здравственом стању.* То... [основни ред...

ИР: [Али свакако било је на нивоу који није изискивао да он буде послат

[ван Централног затвора. Да ли то правилно закључујем?

ИЕ: [Да, свакако да. Свакако да. Он није био витално угрожен и није било разлога да он иде ван затвора на прегледе уз додатак да су то изискивале мере безбедности, али не да би њему здравље било угрожено односно да је витално био угрожен предузете би биле оне мере безбедности које су потребне да би он био пребачен у било коју специјализовану установу, овде се ради о ВМА...

После оваквог одбијања експлицитним позивањем на закон, ИР модификује питање на које ИЕ може да одговори.

б) *ИЕ не одбија експлицитно да одговори али не одговара на питање и не даје образложење.* ИР (Југослав Ћосић) поставља питање о перспективи репрезентације Црне Горе коју ИЕ (Душко Вујошевић, кошаркашки тренер) тренира, као и о утицају политике на спорт у Црној Гори.

Пример 3

ЈЋ: Господине Вујошевићу, осим што тренирате Партизан Ви сте и тренер репрезентације Црне Горе у кошарци. Како ствари стоје са репрезентацијом Црне Горе? Какве су њене перспективе у овој години? *Некако допиру гласови да је у Црној Гори, као и у свему другом, и у спорту, да су ствари доста подељене, да постоје два пола, да постоје чак и они који не навијају за репрезентацију Црне Горе због тога што не деле одређене политичке резоне и ставове са другима и тако даље?* Колико [спорт робује политици тамо?

ДВ: [Значи, овако. Ја имам једну мисију, то је кошарка. И тамо сам отишао да радим кад су ме позвали, е да будем овај селектор Црне Горе у функцији кошарке. Значи, од своје пете године ја сам у Београду, дружим се са Београдом, осећам...

Могоо сам пуно пута и да одем на тај запад неки захваљујући резултатима које сам овде постигао. Међутим, ја се овде најбоље осећам и најбоље функционишем. Негде комплементарно ми је било да одем у Црну Гору, јер то подразумева да могу да будем и тренер у Партизану. Ако ван тога, ван неке кошаркашке мисије има било какве друге, онда је то само једна моја жеља да, као човек који је рођен у Црној Гори, који је Црногорац, који је држављанин Србије, да односи који је порастао овде, живот провео овде, ја немам други живот, резервни, овај једна жеља да односи, упркос свим неким тешкоћама између Србије и Црне Горе, буду пријатељски, у ствари братски. Ето, ништа друго, никаква политичка позадина не постоји и било каква тумачења овај политичка и та призма ме апсолутно не интересује.

ИЕ не одбија да одговори питања која поставља ИР, али његов дугачак одговор није у ствари одговор ни на једно питање. Прва два се односе на репрезентацију Црне Горе и ИЕ вероватно није имао проблем да на њих одговори, али под утиском последњег питања, веома осетљивог, фокусирао се на избегавање одговора баш на то питање. Осим тога ИЕ обично свој ред говорења почињу одговором на последње постављено питање.¹⁷ Он образлаже своје мотиве за преузимање репрезентације Црне Горе. Свој ред говорења завршава констатацијом да његов рад у Црној Гори нема никакву политичку позадину. Тиме што понавља део питања он одаје утисак да је одговорио на постављено питање. У овом случају стратегија је успела јер ИР не инсистира да му ИЕ одговори и мења тему.

в) *ИЕ не одбија експлицитно да одговори али не одговара на питање мада се одговор може наслутиати.* У следећем примеру је реч о критици коју је генерал Понош упутио министарству одбране да Србија нема стратегију одбране. Гост у студију је министар одбране Драган Шутановац:

Пример 4

ИР: Али оно што је ер ер такође негде било био део критике генерала Поноша и што се после понављало у стручној јавности, то је да да не постоји јасна та концепција одбране коју Министарство

---

17 Sacks, H. On the preferences for agreement and contiguity in sequences in conversation, in *Talk and Social Organization*, eds. Button, G. and Lee, J. R. F. (1987) Clevedon: Multilingual Matters, p. 54-69.

треба да да предложи, не зна се какву војску треба да имамо. Почели смо неке реформе, [не зна се докле се дошло с тим.

ИЕ: [Видите, стратегија националне безбедности није документ који се тиче само Војске и жао ми је што одређени број аналитичара који су похрлили да коментаришу то никад нису рекли да је то документ који се тиче целог друштва и који је требао да учествује у раду веома велики број субјеката, како у влади, тако и невладиног сектора. Ми смо узели на себе да то урадимо ми, пошто нисмо видели ко други то може да уради. С друге стране, постоји једна диспропорција, али није само ту у систему одбране, неко ће рећи да без Стратегије не можемо да усвајамо законе, неко ће рећи да без Стратегије не знамо у ком се правцу развија наша наша Војска и наша одбрана. Али ћу вам ја рећи да без Стратегије о националној безбедности рецимо Бугарска је ушла у НАТО и Европску унију. Тако да то није основни супститут функционисања Министарства одбране, нити је то можемо да кажемо основни документ, али није то документ без кога не може да се ради.

У питању ИР (Антонела Риха) наводи критику генерала Поноша да Србија нема *стратегију одбране*. ИЕ међутим, говори о једној другој стратегији. Да ли намерно или не, али ИЕ уместо о *стратегији одбране* говори о *стратегији националне безбедности*. Притом не помиње да тог документа нема, него говори о могућности да се уђе у НАТО и без њега. Пошто ни једном речју не помиње да стратегија (која год) постоји, што би одмах прекинуло све критике, можемо закључити да тог документа још увек нема. ИР наставља да поставља питања на исту тему.

г) *Недостатак информација*. У овом случају ИЕ не зна одговор на питање. То може бити тачно или не, али у таквим случајевима ИЕ увек даје образложење. У примеру који наводимо ИЕ (Мирољуб Лабус) не зна одговор на питање о пројекцијама економске кризе:

Пример 5

ИР: Какве су Ваше пројекције?

ИЕ: Чега?

ИР: Кризе.

ИЕ: У! *То не знам*. Жао ми је што морам то да кажем. *Не знам*, зато што постоје две теорије данас у свету, да ће криза да изгледа као *V*, ово латинично ве, тако су до сад кризе изгледале. Брзо падате, брзо излазите и такве су и пројекције ММФ-а, који каже: „Падате много ове године, идуће године излазите.” Међутим постоје друге пројекције, које кажу да је криза *L*, латинично слово ел, да ће брзо да се падне и неко време да ће се бити ту у кризи. Ми данас не знамо да ли је криза *V* или криза *L*, један или други тип кризе, просто оно што каже ММФ: „Оваква дубока криза није била од завршетка другог светског рата.”

Овај пример показује да ИЕ кад не зна одговор на сваки начин покушава да објасни зашто га не зна, и да пружи што је више могуће релевантних информација. Само на тај начин његова улога стручњака за одређену област неће бити доведена у питање.

д) *Делимичан одговор*. У овим примерима видимо да ИЕ не избегава да одговори на питање, али не даје цео одговор. У нашем примеру ИЕ (Слободан Илић) одговара само делимично:

Пример 6

ИР: Господине Илићу, *колико пара држава дугује предузећима?* Дакле, ликвидност је велики проблем Србије и српске привреде у овом тренутку. Хајде да пођемо од државе. *Колико пара наша држава дугује онима којима дугује?*

ИЕ: *Држава значајно дугује. Ја не бих лицитирао са тим износима*, али оно што [желим ...

ИР: [Па ви сте државни секретар Министарства финансија, претпостављам да би требало да знате.

ИЕ: Тако је. *Озб- озбиљан је дуг државе у том смислу*, али оно што ја желим да Вам кажем, то је да јавно предузеће „Путеви Србије”, као једно од најбитнијих предузећа из тог јавног сектора, ће добити износ од 20 милијарди, то је у овом тренутку нешто што је Влада одлучила и на тај начин ће бити упумпана, на тржишан начин, ликвидност у привреду, јавно предузеће Србија...

Кад ИР (Југослав Ћосић) постави питање о висини дуговања државе предузећима, ИЕ не негира да дуг постоји, али избегава да каже тачан износ. ИР наставља да инсистира,

али, иако признаје да је дуг значајан, ИЕ ни до краја не наводи конкретну цифру.

ђ) *Одговор је познат јавности.* Већ смо напоменули да се разговори у интервјуима воде ради информисања јавности. Ову чињеницу користи ИЕ (Драган Шутановац) у следећем примеру да не одговори на питање. Под изговором да јавност зна одговор на питање, и да је стога непотребно да се поново о томе говори, он избегава да одговори на питање које му ИР (Антонела Риха) поставља.

Пример 7

ИЕ: Не, ја сам имао свог кандидата кога сам ја подржавао. [Зашто бих био...

ИР: [А ко је био Ваш кандидат?

ИЕ: *Па мислим да је то испричана прича*, али да вам кажем, значи заиста, верујте ми, сигурно мишљење није било издвојено...

е) *Некомпетентност.* Када се питањима зађе у подручје у којем ИЕ није стручан или није његова област или не спада у надлежност његове функције, он тражи да се ИР држи тема које су адекватне за његову професију и контекст. Такав је следећи пример. ИЕ (Вук Јеремић, министар спољних послова) прекида ИР (Југослав Ћосић) и тражи промену теме:

Пример 8

ИР: {*почетак изостављен*} има оних који сматрају да ћемо ми лакше испоручити генерала Младића и наћи, или ухапсити и испоручити га у Хашки трибунал, него задовољити унутрашње услове за приступање Европској унији, од бројних закона које бисмо морали да донесемо. Нисте о тој врсти одговорности ове Владе и политичке [елите...?

ИЕ: *[Ја бих пре причао о томе шта су наши напори према споља, пошто је то мој посао. Ја сам министар спољних послова, ја наступа према споља. Можда неко други би било боље да одговори на ту тему.*

Ово може означити две различите ствари, или ИЕ покушава да избегне разговор о деликатним темама или је ИР почео да поставља неадекватна питања. У овом случају ИР је поставио нека питања везана за приступање Србије Европској унији поводом којих ИЕ има шта да замери Европској унији, и јасно је да о тој теми не жели да говори па користи своју функцију да се од ње дистанцира. ИР после ове опаске ИЕ

мења тему. Овде треба напоменути да постоји разлика између овог примера и примера 1 који су наизглед идентични. У примеру 1 ИЕ експлицитно одбија да одговори на питање. Међутим, у овом примеру ИЕ нуди алтернативу, односно ограђује се од претходног питања уз образложење да његове надлежности обухватају неке друге области. Граматички гледано, у примеру 1 ИЕ користи индикатив и глагол *морати* чиме категорично одбија да одговори, а овде кондиционал указује на то да ИЕ тражи дозволу од ИР да промене тему. Наиме, када би кондиционална реченица била потпуна, други део би вероватно био *ако дозволите* или нешто слично.

2. Прикривено избегавање одговора

Потпуно избегавање одговора је стратегија коју ИЕ оклевају да користе јер ретко пролази неопажено. Прикривено избегавање је, насупротив томе, веома често. Ови случајеви спадају у позитивну димензију избегавања одговора, јер мада не даје конкретан одговор на постављено питање, ИЕ ипак даје информације везане за њега.

а) *Одговарање на увод*. Ако процене да је питање превише провокативно, ИЕ свој одговор почињу тако што одају ути-сак да одговарају на питање, али заправо одговарају на увод или га коментаришу. У питању је критика коју је генерал Понош упутио министру одбране:

Пример 9

ИР: Нисмо се видели дуго и заиста је пре извесног времена цела та прича коју је покренуо генерал Понош била у великој пажњи јавности и даље је. *Он је говорио о томе да Србија нема политику одбране, али оно што, и сви сте Ви рекли да то наравно није тачно, али оно што јесте тачно то је да Србија још увек нема стратегију, значи те та кључна документа која се тичу стратегије одбране и националне безбедности.* Да ли је он у то толико био у праву кад Вас је критиковао?

ИЕ: Па, почели сте доста тенденциозно. Значи, генерал Понош није отишао због тога што је рекао да Србија нема политику одбране и мислим да постоји други егзактнији разлог за то. *Чињеница јесте да Србија има политику одбране, али да Србија има проблеме са одређеним документима који нису дуги низ година усвајани.*

ИР (Антонела Риха) је поставила питање о критици генерала Поноша, а у уводу је навела разлог за ту критику. ИЕ (Драган Шутановац) у свом одговору говори о том разлогу, и одбадије га као неистинит, док питање у потпуности избегава. И у овом случају ИР наставља да инсистира на одговору на ово питање.

б) *Промена фокуса питања.* Понекад ИЕ примењује стратегију промене фокуса питања да би скренуо пажњу са питања које поставља ИР:

Пример 10

ИР: *А је ли имате Ви конкретан про-програм за за Лондон јер и у Пекингу смо веома лоше прошли, када су олимпијски спортови у питању. Имате ли неке конкретне идеје? Како ћете радити када је у питању следећа Олимпијада?*

ИЕ: *Па, конкретна идеја је да будемо у у чврстој вези са савезима, да нам на време показују и указују на на потенцијалне таленте. Разговарао сам управо данас са генералним секретаром Олимпијског комитена комитета Манојловићем, који ме је упознао са новим системом који је већ имплементиран у Олимпијски комитет што се тиче софтвера и организације информисања такве врсте, тако да је то једна добра ствар што је претходно руководство урадило, тај контакт сами са свим савезима.*

ИЕ овде понавља кључне речи из питања (*конкретан програм / идеје*) и почиње да одговара на питање, наиме, тражење талената. Међутим, након тога говори о систему информисања и помера фокус са конкретног програма на начин реализације једне од идеја.

в) *Промена хронолошког фокуса питања.* Ако ИЕ жели да избегне одговор, понекад прибегава промени хронолошког фокуса питања. То се очитује у примеру у којем ИЕ употребљава прошло време за изражавање будућности. Горући проблем је у питању – попуњавање празног буџета. ИЕ (Млађан Динкић), као министар економије, тј. директно одговорна особа за буџет, даје следећи одговор:

Пример 11

ИЕ: *У наредних девет месеци, ми смо решили проблем. Другим речима, нисмо га трајно решили зато што трајно решење не зависи од нас него од света, али ми смо до краја године решили проблем. Зашто? Зато што смо зато што смо...*

Постоји проблем који треба да се реши, а јавност врши притисак. ИЕ користи прошло време да би представио јавности као да је проблем већ решен.

г) *Одговарање питањем.* Није редак случај да ИЕ прибегне стратегији избегавања одговора тако што и сам постави питање. На тај начин се ИР нађе у ситуацији да одговара на питања.

Пример 12

ИР: Па видите како се то види као политика. Ви сте успели да обезбедите подршку Владе у спору са са генералом Поношем. То се видело као сигнал кабинету председника да Влада [заправо стоји иза Вас.

ИЕ: [*А да ли мислите да нисам имао подршку и Војске?*

ИР: (...) Ја то не знам.

ИЕ: Па питам вас.

ИР: Јесте [имали?

ИЕ: [*Да ли неко озбиљан у овој држави мисли да да у ситуацији у којој се то десило што се десило, да сам ја у Војсци остао сам и да нисам имао подршку Војске?* Рећи ћу вам, значи да је Војска била против мене, ја данас не бих био министар.

У овом примеру ИЕ поставља питање на које ИР треба да одговори да би дијалог могао да се настави. ИР прави застој, што је знак да питање није било очекивано и да ИЕ преузима контролу над конверзацијом.

Закључак

Ово су само неке од стратегија за избегавање одговора у интервјуима¹⁸. Мада ИР током готово целог интервјуа има контролу у дискурсу у претходним поглављима видели смо да и ИЕ може преузети контролу. У поглављу о одговорима види

---

¹⁸ Као пример за тврдњу да је ово још недовољно истражена област како лингвистике и новинарства, тако и социологије или етике и других дисциплина, можемо навести пример коришћења језичко-експресивног патернализма у дискурсу који се може наћи у великом броју примера за избегавање одговора у интервјуима, али је за његово проучавање потребно посветити више простора него што то овај чланак дозвољава. О овом појму видети: Прнјат, А. (2008) *Crkva i paternalizam – odgovor Mihailu Markoviću, Filozofija i društvo*, том. 19, бр. 2, стр. 253-256; Прнјат, А. (2009) *О језичко-експресивном патернализму, Filozofija i društvo*, том. 20, бр. 3, стр. 247-250.

се на који начин ИЕ својим одговорима могу преузети контролу. Разликујемо позитивну и негативну димензију избегавања одговора, односно отворено и прикривено избегавање одговора, као и активно и пасивно преузимање контроле.

Избегавање одговора подразумева више стратегија и негативне и позитивне димензије. Најочигледнији пример позитивне димензије је промена теме и задржавање на теми. Ако ИЕ успе да преузме контролу садржине то углавном траје кратко, односно све док ИР не одлучи да промени тему. Најочигледнији пример негативне димензије је веома редак, а то је експлицитно одбијање ИЕ да одговори на питање. У таквим случајевима разговор се прекида и ИР или мења тему или поставља друго питање или модификује питање. Никада не инсистира на одговору. Има случајева када ИЕ не одбија експлицитно да одговори али не одговара на питање и за то не даје образложење. Оваква стратегија може бити успешна, али ИР може и инсистирати на одговору. У нашим примерима видели смо да ИЕ не дају одговор на ова питања. Када ИЕ не одбија експлицитно да одговори али не одговара на питање мада се одговор може наслутити, ИР може али не мора наставити да инсистира на одговору. Остали случајеви у којима ИЕ одбија да одговори на питање подразумевају недостатак информација, давање делимичног одговора, одговор је опште познат или ИЕ није компетентан да одговори.

У претходним случајевима отвореног избегавања одговора ИЕ су избегавали да одговоре на питање на некад мање а некад више очигледан начин. У примерима за прикривено избегавање одговора, стратегија избегавања је теже уочљива. ИЕ, често, уместо на питање, одговарају на увод у питање или га коментаришу, понављањем дела питања могу променити фокус питања, могу избећи одговор променом хронолошког фокуса питања, или могу одговорити питањем чиме стављају водитеља у ситуацију да одговара на питање, и на тај начин скрећу пажњу са првобитног питања на које не желе да одговоре.

Сви случајеви одступања од норме давања одговора на постављено питање представљају покушај изражавања моћи у дискурсу и преузимања контроле. Коју год стратегију да примене ИЕ се увек надају да ИР неће инсистирати на одговору. По правилу, интервјуисане личности успевају да на кратко преузму контролу, да водитеља доведу у незгодан положај да повремено изгуби контролу над конверзацијом, па чак и да га ставе у ситуацију да мора да одговара на питања која поставља интервјуисани.

Можемо да закључимо да чак ни у агресивном интервјуу какав је конфронтациони интервју, где је интервјуисани суочен са директним, провокативним питањима на која јавност очекује директан одговор, истина не мора бити изнесена. Разне дискурзивне стратегије се користе за избегавање одговора или давање делимичних или непотпуних одговора. Резултати анализе дискурса, нарочито критичке анализе дискурса и, у последње време, анализе конверзације, могу бити од велике помоћи како интервјуисаним личностима да избегну одговор на агресивна или деликатна питања, тако и интервјуерима и аналитичарима дискурса да те стратегије уоче.

ЛИТЕРАТУРА:

Clayman, S. and Heritage, J. (2002) *The News Interview*, Cambridge: Cambridge University Press.

Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (2001) *Language and Power*. 2nd edition, London: Pearson Education.

Heritage, J. & Clayman, S. (2010) *Talk in Action. Interactions, identities, and institutions*, Chichester: Wiley-Blackwell

Кљајић, В. (2009) *Интервју: у штампани, у on-line магазинима, на интернету*. Београд: Факултет политичких наука, Чигоја штампа.

Prnjat, A. (2008) Crkva i paternalizam – odgovor Mihailu Markoviću, *Filozofija i društvo*, tom. 19, br. 2, str. 253-256.

Prnjat, A. (2009) O jezičko-ekspresivnom paternalizmu, *Filozofija i društvo*, tom. 20, br. 3, str. 247-250.

Sacks, H. and Schegloff, E. A. Opening Up Closings, in *Language in Use: Readings in Sociolinguistics*. eds. Baugh, J. and Sherzer, J. (1984) Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall, Inc., p. 69-97 (originally published in *Semiotica*, VIII, 4 (1973) p. 289-327.

Sacks, H. On the preferences for agreement and contiguity in sequences in conversation, in *Talk and Social Organization*, eds. Button, G. and Lee, J. R. F. (1987) Clevedon: Multilingual Matters.

O’Keeffe, A. The Media, in: *The Routledge Handbook of Applied Linguistics*, ed. Simpson, J. (2011) New York: Routledge

Интернет страница BBC: <http://www.bbc.co.uk/programmes/b006mg2m>

Интернет страница Б92: http://www.b92.net/lica/bio.php?nav_id=211661

Melina Nikolić

Alpha University, Faculty of Management in Sport, Belgrade

DISCURSIVE STRATEGIES FOR EVADING ANSWERS
IN CONFRONTATIONAL NEWS INTERVIEWS

Abstract

Television interview has been the basic journalists' medium for both collecting information and informing the public for decades. The key element of the interview is information, and the basic underlying idea is that the information should be true. However, this is not always the case. In this paper we have researched the discursive strategies the interviewees occasionally use to avoid answering a question, partially or completely, i.e. to avoid providing the public with the truth about a current issue. This problem falls into the domain of Critical Discourse Analysis and Conversation Analysis. By applying those two methods we have tried to identify different strategies used for truth evasion in the corpus of confrontational television interviews. There are two general ways of evading the truth: (1) overt evasiveness and (2) covert evasiveness. Overt evasiveness ranges from explicit refusal to answer a question, which is rare, to different strategies of providing partial or inadequate answers. Covert evasiveness, which is more difficult to be observed, covers various strategies such as answering the introductory part of the question, changing the focus of the question, or even answering with a question. We can conclude that even in a Hardtalk interview which assumes direct, provocative and even hostile questions to which the public expects direct answers, the truth is not necessarily revealed. The results of a critical discourse analysis or/and conversation analysis may be of great help to both interviewees in their attempts to avoid answering sensitive questions and to interviewers and discourse analysts to be able to identify them.

Key words: *critical discourse analysis, confrontational discourse, news interview*